

Kamnita Afrodita

Boris
A. Novak

Ireni

I Ona ni kip . . . Čudež je, moč onstran besed:
udarec tako blag in dar tako boleč,
da se ves spremeniš v pogled, sled
njene slepeče lepote. Kot bi se svet razprl.
Kot bi se zgodila neznanska svetloba.
Kot bi zrak dozorel in se drhte odprl.

6

Nebo je zdaj globlje in gozd je še bolj gost.
Oblaki so ladje in obzorje je breg
in brezbrežni prostor je rosno bolj prost.
Tiha rastlina še tiše rase,
tiha bilka še tiše biva
v srcu za celo tišino jasnejše jase.

12

Ker, ona ni kip . . . Mehko kipenje ženskih oblik
je, kamen sna in pesen kamna,
lik izklesan iz samih razlik:
v negibnost potopljeni gib,
iz marmorja izvabljena bela tišina,
za večnost ozvezdeni hip.

18

Kako čutno in čisto se iskri
 popolna razkritost njene kamnite polti —
 kakor da spodaj polje skrivnostna kri!
 Vsa je iz drhtenja, želje, ženske mehkode.
 Kako voljne so njene visoke bele prsi —
 na dotik pogleda in svetlobe!

24

Ne, ona ni kip . . . Snežno nema in nežna,
 labodje lepa in boleča, — ona je glasba
 bela in gola, večna in večno bežna
 iz sebe vase, iz kamnitega sna
 v pesen kamna, iz miru marmorja
 v nemir oblik, — o glasba neba,

30

polna in popolna od bleščeče tišine,
 iz časa prelita v čisti prostor,
 kjer je princesa in darovalka širine!
 (Na kolenih priznaj, človek: Vrtnar molka sem,
 zato svete svetlobe njene lepote
 ne morem priklicati v pesem! . . .)

36

Célo njeno telo je svetlobni brst,
 bela breza brezčasna, vilinsko drevo!
 Dolge korenine nog, zasidrane v prst —
 v podrast prostora, v prostor rasti!
 In dolge veje rok, zavezane svetlobi —
 nadržati prostora, prostoru radosti!

42

Kako zlati slap njenih razpenjenih las
 obliva visoki hram ramen in obroblja
 do svetosti jasen in čist obraz,
 ki skozenj žubori nasmeh: o lepota,
 polna in popolna! — Le njene oči
 so prazne . . . odpoljubila jih je slepota!

48

O uboga podoba, slepeče lepa
 in . . . O neznanski poljub smrti! Da, usodno
 je zapisano v kamen: . . . in slepa, slepa! —
 A zagledana vase, kot da sni daljave.
 In kot da je zasnuta iz samih oči.
 Vse njeno telo je slutnja, luč, oko narave.

54

Okoli nje: do solz čista, skrušena jasnina.
 Prostost prostora je, svetloba,
 ki blešči, blešči — bela bolečina!
 Ona ni kip . .

Mrva boginja je . . .

Živa lepota . .

60

II Kako kaplje svetlobe dolbejo kamen!
 Kako kri žarkov oživlja mrtvi kristal!
 Kako odsevi sejejo sonce v kamen,
 in večni sen beži pred bežno peno senc!
 Kako marmor blesti — do lepote bel in boleč —
 ko princeso prostora okrona svetli venec!

66

Kako dekliški zna biti mrzli, trdi kamen!
 Kako toplo je njeno kamnito telo
 v objemu svetlobe — dar, deviško omamen!
 In kako mehka je njena kamnita koža
 za ljubkujoči zrak — v marmorno ženo
 prerrojena morska pena, večno odprta roža!

72

Kako si jo žarki želijo!
 Kako v nebo dvigajo božanstvo njenega
 spola in v rosi njenih prsi drhtijo
 od lepote! Kako se luč spreminja v slo!
 Kako zaljubljeni dan odkriva in
 ljubosumna noč skriva njeno golo telo!

78

Glej to igro, to ljubezen kamna in svetlobe:
 kako kip kristalizira iz obrisa v ris,
 iz temne razlike v beli lik, iz grobe
 negibnosti v kot privid rahli gib,
 iz brezčutne večnosti v živi čudež,
 v zmeraj znova lepi smrtni hip!

84

Kajti, svetloba je mati svetá in vseh stvari:
 glej, kako za roko pelje svoje otroke
 iz nič v luč, iz noči

v dar, iz noči

v oči! —

90

O soha, hči kamna in luči! . . .

In njene oblike: v eros zgoščena svetloba!
 Ta glasba: glej, ni kamen — to je mehko
 brez enega samega nestrpnega roba!
 Drhteča zrelost zraka in blesk poln globine!
 Magnetno polje ženske! — Le pobožaj jih z očmi,
 te njene gole, bele, blage obline! . . .

96

Ljubkuj z očmi očarljivo razmršenost njenih las
 — kot bi pravkar, še omamljena, vstala iz objema —
 in s pogledom odpoljubi neslišni glas
 z njenih — kot za poljub — razprtih ustnic!
 S prsti vida nežno božaj njene prsi,
 kjer prhuta visoki klic ljubezenskih ptic!

102

Objemi jo vso — njo, vase bežečo daljavo,
 s sanjsko željo ji sezi pod čarobni pas!
 Z vso strastjo pogleda ljubi to postavo,
 ki ukazuje — neznansko krhka, telo luči:
 »Postava lepote sem. Ne ljubi me
 z dlanmi — ubil me boš! Ljubi me le z očmi!«

108

Ker, njena lepota je nedotakljivi plamen!
 Ker, vsak dotik jo umori, da je mrzla in mrtva
 kot kamen . . . — da je le še mrzel, mrtev kamen!
 (Kakor bi jo pahnili iz luči na dno noči.)
 Človek, o glej, kako je živa, kako srebrna,
 kako sveta, kako svetloba za tvoje oči,

114

in kako je ranljiva v smrtobjemu noči!
 — Roža zvene, če je ne zalijejo pogledi. —
 In lepota mrtve boginje živi
 le v ljubezni

in od ljubezni

tvojih oči! . . .

120

III Glej, kako sni v visokem hramu svojih ramen,
 v negibnost presenečena naga,
 za celo večnost onstran vseh bremen,
 globoko v skrivnost kamna skrita,
 nesmrtno živa in sama in mrtva,
 vsa lepa in slepa Afrodita!

126

Nema neznanka je, tujka med nami,
 neznansko tiha sredi teh stihov,
 tuja celo med svojimi rokami:
 boginja davno odtekle dobe
 (zdaj le še sled v praznini prostora)
 usodno ujeta v past podobe. 132

A velika velika je razlika
 med večnim snom zasnutim iz kamna
 in budnimi oblikami njenega lika:
 ob polni luni kakor da koraka
 skozi svojo prostrano negibnost,
 nošena z noro močjo srebrnega mraka. 138

Njene visoke snežnobeke prsi
 (tako božanske, a tako čudno hladne)
 boža veter s stotimi prsti
 in jo vabi iz lepega groba v objem,
 iz miru marmorja v nemir telesa
 — plesat, plesat! — iz tišine v pesem... 144

In glej, soha kakor da diha
 in v dihanju niha med hipom giba
 in gibom hipa, tako krhka in tiha,
 drhteča in lahna, pena in žena:
 slutnja kipenja pod večnim snegom kipa,
 nežna žila pod težo kamnitega sna. 150

In, o čudež, njene roke kot da pojo pesem
 široke, širše, najširše reke,
 ki izvira z ramen in se izliva v objem —
 v vlažno naročje vetra in obožujočih oči,
 v morje valujočih dotikov svetlobe,
 v drhtečo odprtost njenih prstov in dlani!... 156

Do zadnjega vlakna ozarjena z milostjo plesa,
 se — lepi nič — polni s toplino,
 najgostejšo snovjo telesa;
 osupla nad slastjo lastne golote,
 se omamljena daje mehkim rokam zraka
 in beži od svoje nesmrtnosti. 162

Odkrivši svojo kri, ponovno rojena
 in prosta za zmeraj novo smrt,
 z vsako kretnjo manj kamen in bolj žena,
 vsa pijana in ranjena od željá
 poje, da BITI JE LJUBITI
 in da LJUBITI JE BITI! ...

168

Hoče teči in objemati in
 živeti in objemati in teči,
 a ne more iz svojih negibnih stopinj;
 njene visoke snežnobeke prsi
 (tako božanske in tako čudno hladne)
 boža le veter z odsotnimi prsti.

174

Kajti, le uboga boginja je, sen žena
 in žena kamen, do spomenika ohlajeni
 plamen spomina, marMORSKA pena,
 lepi nič, nezaslišana tišina,
 v blesk popolne oblike ulita
 glasba gibanja — nema bolečina! ...

180

IV Čas je njeno svetost okrušil do samote.
 Čas je z ruševinami obrasel njen hram.
 Čas je njeno vsevidnost odčaral do slepote.
 Od časa je ubita! Ubita je od pozabe! —
 In njena, iz lastne dobe padla podoba
 je poslednji spomin na zgodbo polno glasbe! ...

186

O, bila je ... le mali morski mah,
 koder vode, smeh mehurčkov rahel in
 prozoren kot hip, mokro oko, nikogaršnji dah;
 le hči ljubezni vetra in valov,
 vrtnica z vrta morskega vrtinca,
 solza sonca, v sanjsko snov šumeča sol.

192

O, bila je ... bitje iz čiste pene, skrivnost morja,
 igra in radost in nemir potopljenega neba,
 in volja vetra jo je gnala k obali obzorja;
 in poniknila je na polju vode,
 da bi — vila, najlepša sled vala —
 še lepša vzniknila na polju vida.

198

O, bila je . . . živo srebro, rusalka,
 in iz belega tolmuna je pršela
 v belo telo (kot oblika iz oblaka);
 in odprla se je školjka morskega dna
 in svetloba je darovala svetu svojo
 svetost — do lepote boleči biser neba! . . .

204

O, bila je . . . edinka vodnih in zvezdnih jas,
 otrok v zibki valov, ves meden in zmeden
 med pleniciami pene in lastnih zlatih las;
 dojenček na polnih luninih prsih —
 en sam nasmeh, eno samo oko,
 en sam globoko začudeni dih.

210

O, bila je . . . deklica, čisto klitje,
 rast radosti in radost rasti, več kot
 bivanju — večnosti namenjeno bitje;
 in ko je na obali Kipra našla zavetišče,
 so jo sončnice zamenjale za sonce
 in ljudje so ji zgradili svetlo svetišče.

216

Kajti, bila je . . . milost, luč onstran besed:
 jasnina tako lepa in tako slepeča,
 da se je ves svet spremenil v oko, sled
 njenih brstečih korakov. Kot da
 je prostor dozorel v čisto prostost.
 Kot da se je v čudenju dopolnila usoda.

222

O, bila je . . . kristal ženskega spola:
 snežnobela in nežna, labodjebela
 in lepa — glasba bela in gola;
 in čas je rasel in deklica
 je vzknila v žensko in ženska v
 večno glasnico ljubezenskega klica,

228

ki je z njim prešinila vso naravo:
 Biti val in na smrt ljubiti obalo!
 Biti veter in na smrt ljubiti daljavo!
 Biti galeb in na smrt ljubiti
 do krika razkriljeni let! Biti svetloba
 in na smrt ljubiti ves svet, kraljestvo biti! . . .

234

O, bila je . . . boginja ljubezni,
in z vsem svojim telesom je pela
in živela in ljubila in bila,
da BITI JE LJUBITI
in da LJUBITI JE BITI! . . .

O, bila je! . . . 240

- V Le kdo jo je izklesal — njo, božansko podobo,
ženo bolj žensko od vseh željá domišljije,
do boleče lepote okamnelo svetlobo, —
le kdo? . . . (Glej, kako negotova je naša sodba!)
. . . kateri neznanski kipar: svetloba ali veter,
človek ali bog? — Je resnična tale zgodba?: 246

Nekoč (čuj: kot v pravljici!) je živel Pigmalion,
kralj Kipra in kralj vseh kiparjev. — Imel je vse:
otok čaroben kot oko prostora, kot morski tron;
otok bogat kot visoki dvor bogov;
otok miren kot odprta dlan, kot roka brez orožja;
otok srečen kot otrok, ki se igra v peni valov. 252

In vendar sam ni bil srečen; kajti, bil je — sam!
Brez ženske, ki bi ji daroval svoje roke.
Brez otroka, ki bi mu dal konja svojih ram.
Brez brata, ki bi z njim delil isto kri in kruh.
Brez prijatelja . . . — Kralj otoka, osamljen kot otok!
Sredi svoje samote kot senca hladen in suh, 258

obsojen le na lastno telo in na prazno nebo:
sam, sam sredi svoje smrti, ki ga je prerasla
kot sad človeške usode, kot padec skozi dno. —
Zato je v bron ulival nedoživete žene;
zato je iz belega kamna klesal podobe
boginj, čudežne in blažene, kot iz pene. 264

Zaljubljen v Afrodito (neznansko nežno moč,
kot se je kazala na obrazih ljubimcev
ali mladih mater), v snu pogosto zroč
rojstvo boginje iz belega morja,
je — dan in noč, udarec in dotik — snoval
rojstvo boginje iz belega marmorja: 270

»O otrok mojih trudnih rok! O boleči cilj!
 Vse življenje te že slutim v podrasti prstov,
 med žilami marmorja in marmorjem žil —
 tebe, obliko, v skrivnostni kamen skrito,
 snijočo globoko pod mojo snujočo roko,
 podobo boginje — kamnito Afrodito!

276

Klešem te: slačim te iz skalnatega oklepa,
 iz mrtve teže tvojega temnega sna.
 Ko boš naga, boš lahka in bela in lepa;
 ko boš naga, se boš zbudila in — boš!
 In izpolnila se bo usoda, vklesana
 na moji dlani; in izpolnil se bom, in — bom! ...«

282

Molil je, »naj kamen oživi!« — in glej, o veselje:
 v svetlobo je priklical pod kamnom skriti svet!
 Postal je smrtni bog: z dletom je ustvaril vesolje! —
 Molil je, »naj kamen oživi v kip!« — in res:
 tako je nekoč (čuj: kot v pravljici!) zapela
 lepota božanskega kamna — in poje še danes! ...

288

Je zgodba sploh resnična? — Ali pa je morda
 ta sončna soha truplo same boginje,
 ki je okamnena ... — ki jo je okamnala usoda?!
 O žrtev pozabe! O dekle, od uroka časa
 zakleto in zaklenjeno v marmor,
 kamor je zamrl žar njenih oči in glasa!

294

Ker, tudi bogovi umirajo, in ne le valovi
 in vesla, cvetje in večeri, večče in sveče;
 in ne le v prah razpadajoči pragovi;
 in ne le letni časi — ta let časa; in ne le
 na goli zimski zemlji koprneči sneg:
 tudi bogovi umirajo, in ne le ljudje! ...

300

VI Tako zdaj stoji pred teboj — nema neznanka
 neznanske lepote, brodolomka z nekega
 zdavnaj izginulega sveta, kamnita uganka,
 vprašaj v čar-obliki dekliškega stasa,
 amfora polna najbolj dragocene ženskosti,
 čudežno rešena s potopljenega dna časa.

306

Tako zdaj stoji pred teboj — neizrekljivi lik,
 temna preteklost vklesana v nemi kamen
 brezčasja, v bleščečo belino oblik,
 do skrivnostne golote razkriti zaklad
 (žena — stržen svetlobe, srna srebrna, steber neba!),
 najlepše ljubezni in najlepše smrti večni sad. 312

Tako zdaj stoji pred teboj, in čisto nič več
 ne veš, kje je: šest korakov ali šest tisočletij...
 le hip ali vso večnost... ali hkrati — blizu in daleč?!
 Je večna okamnelost čarobnega pasa
 najbolj odsotne boginje tvojih oči
 največja žrtev ali sama nesmrtnost časa? 318

Čas je z ranami zarasel njen hram.
 Čas je razrušil bleščečo glasbo stebrov in streh.
 Njen hram je prazen. Njen hram je sam, sam, sam. —
 Svete besede so zbledele; namesto njih
 črne črke kuščarjev molče na kamnu.
 Povsod le mah — mehki dih skale, smrtni stih. 324

Tako zdaj stoji pred teboj — iz živega časa pregnana
 čisto vase, kjer se smehlja skoz kamen in solze,
 da je slepa, v odsotnost zbrana gola rana,
 tako negibna, a nikdar sebi enaka,
 tako nema, a kot glasba resnična in lepa,
 tako nedostopna, a vsa odprta ljubljenu zraka. 330

Tako zdaj sta — ona in ti, njeno telo in tvoje oči.
 Njeno žensko telo in tvoje žejne oči.
 Njeno golo telo in tvoje gole oči.
 Njeno belo telo in tvoje razbolele oči.
 Njeno lepo telo in tvoje zaslepljene oči.
 Njeno telo iz kamna in rana tvojih oči... 336

Boginja je mrtva, nemočna do slepote!
 A njeno kamnito telo je tempelj
 in človek si vernik njene lepote! —
 Boginja je mrtva, ubita od pozabe!
 A njena, iz lastne dobe padla podoba
 še zmeraj izžareva oblike polne glasbe! 342

In njena lepota — poslednja sled nekdanje svetosti —
 njena lepota — do spomenika okamneli spomin
 na božanstvo ljubezni, na milost neznanske svetlosti —
 njena lepota — smrt in večnost v istem telesu,
 prisotnost in odsotnost v isti čisti tišini,
 golota in samota v istem negibnem plesu — 348

njena lepota — bolečina na prvi pogled, ris erosa,
 globoko v kamen vpisana visoka pesen,
 breza in brezno, dar in nikdar, bosa in rosa —
 njena lepota — vserezkrivajoča moč skrivnosti —
 njena lepota še razpira prostor v prostrano
 rano, v preprostost čudenja, v čudež prostosti, 354

da se tako skrivnostno zaiskri
 kristalno čista odkritost vseh stvari,
 kot bi vse prešinjala ista neizrekljiva kri,
 ista bolečina do stržena razkritega sveta,
 sveta slepeče svetlobe, na stežaj življenju . . . —
 na smrt odprtega sveta, brez strehe in brez dna! . . . 360

OPOMBE

To pesnitev je navdihnila lepota antičnih kipov in mitov.

Ceprav starogrška teogonija vsebuje več različnih mitov o rojstvu boginje ljubezni Afrodite, sem se pri pisanju naslonil na najbolj znano in hkrati najlepšo mitološko varianto: kot pove že samo njeno ime (stgr. Ἄφροδίτη — izg. afrós = pena), se je Afrodita rodila iz morske pene. Izkrcala se je na obali Kipra (Cipra), ki je postal središče njenega kulta. (Glej predvsem IV. spev!)

Ker je pač Afrodita rojena iz bele morske pene, njena soha pa — vsaj v tej pesnitvi — iz belega marmorja, sem kip Afrodite imenoval tudi »marMORSKA pena« (III. spev, verz 177). Gre torej za pesniško skovanko in ne za pomanjkljivo slovnico!

Arhaično obliko imena otoka Ciper (stgr. Κύπρος — izg. Küpros) uporabljam zaradi naključne, a pomenljive besedne igre: Kiper — kiper! (Glej V. spev, verz 248!)

Mitični kipar Pigmalion je bil namreč kralj Kipra. Izklesal je tako lepo podobo Afrodite, da se je sam zaljubil v svojo umetnino. Ovidij v »Metamorfozah« pravi, da je boginja uslišala Pigmalionovo ljubezen in oživila kip. V tej pesnitvi sem drugače razpletel niti te čudovite zgodbe. (Glej V. spev, predvsem verze 283—288!)

avtor